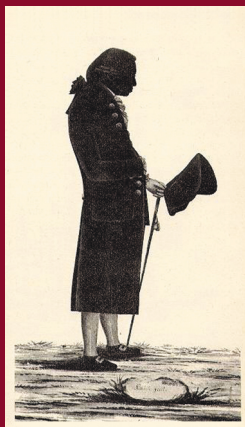

NA PRZEŁOMIE

25 lat seminarium filozoficznego

Uniwersytet Jagielloński 1995-2020

NA PRZEŁOMIE
25 LAT SEMINARIUM FILOZOFICZNEGO
UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI 1995-2020

Na Przełomie

25 lat seminarium filozoficznego
Uniwersytet Jagielloński 1995-2020

Studia pod redakcją
Jacka Romańskiego,
Anny Szklarskiej,
Sabiny Prejsnar-Szatyńskiej

Posłowie
Józef Lipiec

Kraków

© Copyright by individual authors, 2020

Recenzenci

prof. dr hab. Beata Szymańska-Aleksandrowicz

dr hab. Joanna Hańderek, prof. UJ

dr hab. Michał Bohun, prof. UJ

dr hab. Ryszard Wiśniewski, prof. UMK

dr hab. Maria Zowisło, prof. AWF w Krakowie

Opracowanie redakcyjne

Sylwia Mieczkowska

Projekt okładki

Paweł Sepielak

Autor fotografii

Jacek Romański

ISBN 978-83-8138-122-2 (druk)

ISBN 978-83-8138-277-9 (on-line, pdf)

Publikacja dofinansowana ze środków Instytutu Filozofii

Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Uczestników

Seminarium Na Przełomie

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.pl>

Spis treści

Wstęp	7
Stanisław Łojek	
Piękno was wyzwoli. Sztuka według Nietzschego według Heideggera	9
Piotr Mróz	
Niepokoje inskrypcji przemocy – przesłanie Musilowskiego moralitetu. Kilka uwag o niepokojach wychowanka Törlessa	55
Magdalena Malska	
Symbolika baletów Augusta Bournonville’a	75
Agnieszka Smrokowska-Reichmann	
Rozum rozczłonkowany. Racjonalność komunikacyjna Jürgena Habermasa	101
Ryszard Philipp	
Augustiański Bóg nie stwarza zła?	125
Joanna Wilkońska	
Nihilizm i radykalny altruizm. Ontologia determinowana etyką u J.-P. Sartre’a i E. Lévinasa	137
Magdalena Marciniak-Pinel	
„W tym szaleństwie jest metoda”, czyli do czego Freudowi potrzebny był Hamlet?	165

Małgorzata Ziąbka	
W świetle aksjologii negatywności	177
Ewa Kurlito-Kalitowska	
Filozoficzna analiza bólu i cierpienia	195
Jacek Romański	
Zagadnienie immanencji w Deleuzjańskiej interpretacji	
Spinozy	223
Sabina Prejsnar-Szatyńska	
Ontologiczne spory o istnienie społeczeństwa w polskiej	
teorii socjologicznej	239
Anna Szklarska	
Dialektyka przemocy w historiozofii G.W.F. Hegla	263
Beata Foszczyńska	
Aksjosfera sportu	291
Anna Smywińska-Pohl	
O prababkach, córkach Nawojki. Kobiety	
z wykształceniem filozoficznym związane	
z przedwojennym Uniwersytetem Jagiellońskim	
(1897-1939)	315
Joanna Ziarkowska	
Podróże do międzywojennego Krakowa w świetle	
aksjologii	331
Małgorzata Konarzewska	
Analogie terminologiczne i leksykalne w twórczości	
św. Jana oraz mistyków świata islamu.	359
Katarzyna Barska	
Kim jestem? Byt ludzki w ujęciu systemowym	379
Dorota Ucińska	
Edmund Husserl. Redukcja do absolutu	391
Józef Lipiec	
Poślowie	411

Wstęp

Pragniemy podziękować wszystkim uczestnikom Seminarium „Na Przełomie”, którzy na przestrzeni lat brali mniej lub bardziej aktywny udział w jego pracach. Wasza obecność tworzyła klimat miejsca otwartego, przyjaznego i motywującego do pracy naukowej. Seminarium, będąc miejscem wymiany poglądów ludzi o odmiennych zainteresowaniach badawczych, okazało się urodzajnym podłożem, na którym z ziaren pasji filozoficznych wyrósł bogaty plon prac doktorskich i habilitacyjnych. Świadczą o tym liczne rozprawy naukowe, które w większości zostały wydane w formie książkowej, umożliwiając tym samym szersze oddziaływanie na kolejne pokolenia naukowców, a w konsekwencji na rozwój nauki.

Tom, który przygotowaliśmy, stanowi przegląd zagadnień podejmowanych w ramach naszych spotkań. Dziękujemy Autorom tekstów za włączenie się w inicjatywę upamiętnienia Seminarium.

Szczególne podziękowania w imieniu wszystkich uczestników „Na Przełomie” składamy Profesorowi Józefowi Lipcowi. Jego charyzma, osobowość i dobra wola pozwoliły wielu z nas wykorzystać swój potencjał i dodać drobny wkład w rozwój dziedziny, którą się zajmuje. Będąc naszym przewodnikiem na naukowych ścieżkach, otacza nas opieką, wspiera i nieustannie motywuje do dalszej pracy naukowej.

W imieniu Redaktorów Sabina Prejsnar-Szatyńska

Anna Smywińska-Pohl

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

<https://orcid.org/0000-0002-8322-4979>

O prababkach, córkach Nawojki

Kobiety z wykształceniem filozoficznym
związane z przedwojennym
Uniwersytetem Jagiellońskim (1897-1939)

Słowa kluczowe: filozofki, Uniwersytet Jagielloński, dwudziestolecie międzywojenne, Kraków

Abstrakt: Niniejsza praca jest podsumowaniem badań na temat filozofek z Uniwersytetu Jagiellońskiego, które w od roku 1897 (formalnego dopuszczenia kobiet do studiowania na Wydziale Filozoficznym UJ) do 1939 otrzymały dyplomy doktorskie z zakresu filozofii ścisłej. Tekst opiera się na badaniach źródłowych, przede wszystkim w Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, ale także dokumentów z Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie i Uniwersytecie Wiedeńskiego. Analiza ma charakter prozopograficzny, jednak uzupełniona jest o biogramy naukowczyń.

**On great-grandmothers, the daughters of Nawojka.
Women with philosophical education at the prewar
Jagiellonian University (1897-1939)**

Keywords: women philosophers, Jagiellonian University, mid-war time, Krakow

Abstract: This work shows results of the research conducted on women philosophers from the Jagiellonian University from 1897 (when they were

formally allowed to enter the Philosophy Faculty at the JU) until 1939. I analyse those who received a PhD in the discipline of pure philosophy. The research was based on archival sources, mainly from the Archive of the Jagiellonian University, but also on documents from the University of Jan Kazimierz in Lviv and from the Vienna University. The analysis has been carried out using the prosopographic method, but supplemented by the biographies of the women students.

Koniec XIX wieku i pierwsza połowa XX wieku były przełomowe dla polskich kobiet i dziewcząt, które wreszcie mogły zdobywać wyższe wykształcenie na równi z mężczyznami. Był to proces nie do przecenienia, radykalnie zmieniający pozycję kobiet zarówno w świecie nauki, jak i na rynku pracy. Kobiety zdobywały poświadczenia kompetencji, które do tej pory były zarezerwowane tylko dla mężczyzn. Zmiana nie była jednak prosta. Pierwsze studentki niejednokrotnie spotykały się nie tylko z prawnymi nierównościami, ale przede wszystkim z niezmienioną jeszcze wówczas mentalnością zarówno profesorów, jak i społeczeństwa, które nie do końca było gotowe na aktywną i powszechną obecność kobiet w życiu intelektualnym. Wejście kobiet na uniwersytety zmieniło nie tylko uczelnie wyższe, ale także szkoły średnie, w których pojawiły się nauczycielki będące absolwentkami wszechnicy, wpływające na kolejne pokolenia dziewcząt i ich emancypację.

W omawianym okresie, czyli latach 1897-1939, kobiety nie tylko podjęły studia¹ na uniwersytecie, ale także stały się jego pracowniczkami, niejednokrotnie wykładając i przekazując swoją myśl studentom. Była to istotna zmiana, choć niestety zwykle powierzano im żmudne i trudne zajęcia, których inni nie chcieli się podjąć i, gdy tylko było to możliwe, zastępowano je innymi pracownikami – mężczyznami. Z grona pierwszych doktorek filozofii

¹ Choć kobiety mogły immatrykulować się na Uniwersytecie Jagiellońskim od 1897 r. (na Wydziale Filozoficznym i Lekarskim – od 1900, a na Wydziale Prawa od 1918), należy wspomnieć, że jako uczennice były obecne na krakowskiej wszechnicy od końca XVIII w., kiedy w konsekwencji reform Hugona Kołłątaja mogły zacząć pobierać lekcje położnictwa.

na Uniwersytecie Jagiellońskim zatrudnienie znalazły trzy kobiety. Pierwszą z nich była Janina Suchorzewska², która wykładała przez wiele lat kurs wprowadzający do filozofii skierowany do niehumanistów. Drugą była Janina Turczyńska³, która przez rok pracowała w bibliotece Seminarium Filozoficznego. Po II wojnie światowej Maria Fredro-Boniecka⁴ prowadziła wykłady z numizmatyki dla studentów historii sztuki. Z Uniwersytetem Jagiellońskim przez wiele lat związana była także Franciszka Kalicińska-Korpałowa⁵, która pracowała w Bibliotece Jagiellońskiej. Po otrzymaniu dyplomu doktorskiego w Seminarium Psychogenetycznym wykonywały prace Anna Tenenbaum⁶ oraz Helena Jankielowska⁷, jednak

² Janina Suchorzewska (1873-1967) – uczennica Tadeusza Garbowskiego i Witolda Rubczyńskiego, otrzymała doktorat z filozofii ścisłej na UJ (1918) oraz z medycyny na UW (1924), badaczka filozofii Immanuela Kanta oraz filozofii przyrody, uczestniczka zjazdów filozoficznych, wieloletnia pracowniczka naukowa na UJ, później zatrudniona w Archiwum UJ.

³ Janina Turczyńska (1898-?) – uczennica Tadeusza Garbowskiego, urodzona w rodzinie o tradycjach artystycznych, filozofka wykształcona na UJ i UW, a także Instytucie Wyższej Kultury Religijnej, malarka, katechетка, wieloletnia pracowniczka Biblioteki Narodowej.

⁴ Maria Fredro-Boniecka (1891-1957) – uczennica Władysława Heinricha, początkowo interesowała się filozofią, ale pracę doktorską poświęciła zagadnieniom psychologicznym; po otrzymaniu dyplomu rozpoczęła studia na Wydziale Prawa, które przerwała ze względu na podjętą pracę w Muzeum Narodowym; specjalistka od numizmatów, autorka audycji radiowych.

⁵ Franciszka Kalicińska-Korpałowa (1896-1988) – uczennica Tadeusza Garbowskiego, badaczka Henriego Bergsona i Arthura Schopenhauera, bibliografka, wieloletnia pracowniczka Biblioteki Jagiellońskiej, wraz z mężem, Józefem Korpałą, wydała książki: *Bibliografia wychowania obywatelskiego 1920-1931*, *Dzieje bibliografii w Polsce*, *Prasa krakowska od gazet pisanych do 1914 r.*

⁶ Anna Tenenbaum (1900-1996) – uczennica Tadeusza Garbowskiego, znawczyni filozofii Kartezjusza, prowadziła badania w Zakładzie Psychogenetycznym UJ; w czasie II wojny światowej brała udział w tajnym nauczaniu we Lwowie, wyszła za mąż za Witolda Steinberga (później znanego jako Aleksander Rudziński); po wojnie wyemigrowała do USA, gdzie podjęła pracę na New York University, a później Rockefeller University; jej odkrycia przyczyniły się do wynalezienia leku na malarię.

⁷ Helena Jankielowska (później Jankielowska-Rapoport) (1904-1942) – łodzianka, uczennica Tadeusza Garbowskiego, badaczka Kanta, nauczycielka

w ramach własnych prac badawczych koniecznych do otrzymania uprawnień nauczycielskich.

Narzucający się wniosek po analizie biografii i myśli pierwszych doktorek filozofii jest taki, że niestety – poza Janiną Suchorzewską – nie mogły bądź nie chciały kontynuować badań ściśle filozoficznych. Tylko Suchorzewska była aktywną filozofką po uzyskaniu dyplomu. Wydaje się znamienne, że kobiety, które odnosiły największe sukcesy – a więc Anna Tenenbaum i Zuzanna Bier-Korngold – emigrowały i prowadziły badania przyrodnicze i psychologiczne za granicą. To daje do myślenia zarówno o filozofii jako dyscyplinie, która poszerza horyzonty i pozwala zająć się czymś pozornie bardzo od niej odległym, a jednak wciąż bliskim, jak i o uniwersytecie. Maria Skłodowska-Curie, która była o sześć lat starsza od Janiny Suchorzewskiej i Gizeli Landau⁸, kiedy w 1894 roku poszukiwała pracy asystentki w katedrze fizyki, spotkała się z odmową. Wyjechała wówczas do Paryża, gdzie nie stawiano jej takich przeszkód i dziś jest najbardziej rozpoznawalną polską uczoną. Kobiety młodsze od niej o ponad pokolenie nie znajdowały jednak zatrudnienia na krakowskiej wszechnicy. Decydowały się więc na taki sam ruch jak noblistka – emigrację. Tymczasem można sobie wyobrazić, że ich los potoczyłby się inaczej i budowałyby polską naukę. Co także znamienne, pomimo że Zuzanna Bier-Korngold (Suzanne Pacaud)⁹ i Anna Tenenbaum

zoologii i botaniki w szkołach w Częstochowie i Łodzi; została zamordowana wraz z ojcem i siostrą w czasie jednej z akcji likwidacyjnych w Baranowiczach.

⁸ Gizela Landau (1873-1933) – uczennica Stefana Pawlickiego i Maurycego Straszewskiego, badaczka Schopenhauera, nauczycielka, wieloletnia członkini Towarzystwa Filozoficznego, gdzie wygłaszała referaty na temat Wilhelma Diltheya, Maxa Schelera, Williama Sterna, Karla Jaspersa i innych (niestety prace te nie zachowały się); uczestniczka zjazdu filozoficznego.

⁹ Zuzanna Bier-Korngold (1902-1988) – uczennica Witolda Rubczyńskiego, autorka rozprawy na temat estetyki formalistycznej Roberta von Zimmermana, po otrzymaniu dyplomu podjęła studia psychologiczne w Paryżu; badaczka psychologii pracy, ergonomii i psychotechniki, a także społecznej

(Maria Rudzińska) były uznanymi naukowczyniami, ich dorobek w Polsce jest właściwie nieznanym, a ich prace nie są tłumaczone na język polski.

Poza Janiną Suchorzewską osobą, która właściwie przez całe życie miała styczność z filozofią, chociaż nie prowadziła własnych badań, była Zofia Włodkowa¹⁰. Dzisiaj nie zawsze się pamięta, iż to właśnie jej zawdzięczamy tłumaczenie na język polski *Summary Filozoficznej* Tomasza z Akwinu. Przełożyła pisma wielu współczesnych myślicieli katolickich, w tym Philippe'a Roqueplo, a ostatnią jej pracą było tłumaczenie dzieła Fernanda Guimeta *Istnienie i wieczność*.

Część dysertacji, zwłaszcza tych pisanych pod kierunkiem Władysława Heinricha, dziś prawdopodobnie nie zostałoby zakwalifikowanych do prac z filozofii ścisłej. Jest to świadectwo nie tylko zainteresowania psychologią (i innymi dziedzinami), ale także zmian w rozumieniu tego, czym jest filozofia. Dyscyplina ta, w okresie przedwojennym, obejmowała szersze pole badawcze niż dzisiaj. Są to stosunkowo najlepiej zachowane świadectwa prowadzonych wówczas analiz ze względu na to, że profesor publikował teksty swoich studentów i współpracowników za granicą¹¹.

W kwestii zainteresowań filozoficznych obecnych na UJ przed wojną na pierwszy plan wysuwa się myśl Immanuela Kanta, która była szeroko analizowana. Duży wpływ miał na to Tadeusz Garbowski, który swoją otwartością przyciągał wielu studentów i wiele studentek. Garbowski poza badaniami z dziedziny psychologii i filozofii przyrody zajmował się myślą niemieckiego filozofa, zarażając swoją pasją Janinę Suchorzewską, Janinę Turczyńską, Zofię

zagadnienia starości (jej analizy cytowała Simone de Beauvoir w słynnej książce *Starość* z 1970 r.).

¹⁰ Zofia Włodkowa (1890-1981) – uczennica Witolda Rubczyńskiego, badaczka myśli św. Tomasza, a także innych myślicieli chrześcijańskich, redaktorka „Wiadomości Katolickich”; obecnie toczy się jej proces beatyfikacyjny.

¹¹ Zob. *Travaux du Laboratoire de psychologie expérimentale de l'Université de Cracovie*, éd. W. Heinrich, Cracovie-Paris 1923.

Kolarzowską¹², a także Franciszkę Sonnenschein-Markowiczową¹³ i Helenę Jankielowską-Rapoportową. Kantem zajmowały się także Wacława Tatarówna¹⁴ i pośrednio Justyna Korczyńska¹⁵. Studia nad Kantem nie były czymś niezwykłym, w tym czasie powstawało wiele prac na jego temat w całej Europie.

Powstały także dwie prace na temat Georga Wilhelma Friedricha Hegla. Ich autorkami były Debora Vogel¹⁶ oraz Estera Mangel¹⁷.

¹² Zofia Kolarzowska (1889-?) – uczennica Tadeusza Garbowskiego, pochodziła ze Strzemieszyc Wielkich, dzisiejszej dzielnicy Dąbrowy Górniczej, badaczka filozofii Kanta; nie udało się ustalić innych szczegółów biograficznych i prowadzonych prac naukowych.

¹³ Franciszka Sonnenschein-Markowiczowa (1893-?) – uczennica Tadeusza Garbowskiego, znawczyni myśli Kanta i Jakoba Friedricha Friesa, jednak rozprawę doktorską poświęciła filozofii George'a Berkeley'a; po otrzymaniu dyplomu podjęła studia magisterskie z germanistyki, gdzie obroniła pracę o elementach panteistycznych w twórczości Johanna Wolfganga Goethego; prawdopodobnie pracowała jako nauczycielka, jednak jej losy biograficzne i naukowe nie są znane od drugiej połowy lat 30.

¹⁴ Wacława Tatarówna (1888-1957) – uczennica Tadeusza Garbowskiego, wykształcona na UJ oraz Sorbonie, pracę doktorską napisała na pograniczu filozofii Kanta oraz filozofii matematyki; po otrzymaniu dyplomu pracowała jako nauczycielka, była działaczką ekologiczną, a także autorką opracowania o Marii Skłodowskiej-Curie: *Marja Skłodowska-Curie. Genialna uczona*, Kraków 1935; siostra Stefanii Tatarówny.

¹⁵ Justyna Korczyńska (1884-1918) – uczennica Maurycego Straszewskiego i Stefana Pawlickiego, badaczka myśli stoickiej i epikurejskiej, po wstąpieniu do zakonu przyjęła imię siostry Marii Ignacji, członkini Towarzystwa Filozoficznego; zmarła z powodu przewlekłej choroby w przededniu wybuchu I wojny światowej, część majątku przekazała Muzeum Narodowemu w Krakowie.

¹⁶ Debora Vogel (1900-1942) – uczennica Kazimierza Twardowskiego i Witolda Rubczyńskiego, wykształcona na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie oraz UJ, pracę doktorską poświęciła estetyce Hegla i jej modyfikacjom u Józefa Kremera; autorka oryginalnej teorii estetycznej opartej na dialektyce, poetka, krytyczka i nauczycielka; została zamordowana wraz z rodziną w akcji likwidacyjnej lwowskiego getta.

¹⁷ Estera Mangel (1885-1943) – warszawianka, uczestniczka Wyższych Kursów Naukowych, uczennica Witolda Rubczyńskiego, badaczka filozofii

Pierwsza zajęła się pojęciem sztuki i jej modyfikacjami u jego ucznia Józefa Kremiera, druga zaś wskazywała na empiryczne elementy w myśli niemieckiego filozofa.

Przełom XIX i XX wieku to początek wyłaniania się psychologii doświadczalnej na wzór Wilhelma Wundta. Prowadzone w pracowni Władysława Heinricha badania miały charakter pionierski. Z dzisiejszego punktu widzenia można czynić mu zarzuty metodologiczne, ale wyniki badań zwykle zgadzają się ze współczesną wiedzą. Są to także najlepiej zachowane prace ze względu na to, że Heinrich dbał o publikowanie dorobku swoich uczniów i uczennic. Zachowały się publikacje Cecylii Ostachiewicz-Bańkowskiej-Trzcińskiej¹⁸, Marii Wędrychowskiej-Cyrus-Sobolewskiej¹⁹ oraz Marii Rosenblatt (Fredro-Bonieckiej). Dotyczyły one przede wszystkim zagadnienia pamięci i percepcji. Poza uczennicami wykonującymi badania pod jego kierunkiem Władysław Heinrich wpłynął prawdopodobnie także na zainteresowanie psychologią u Stefanii Adler²⁰ i Zuzanny Bier-Korngold.

Poza badaniami nad Kantem i psychologią doświadczalną pisano także prace z filozofii starożytnej, jak w przypadku Stefanii

Hegla, działaczka syjonistyczna, historyczka i pisarka; zginęła w warszawskim getcie.

¹⁸ Cecylia Ostachiewicz-Bańkowska-Trzcińska (1881-1943) – wykształcona na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, Sorbonie i Collège de France, a także na UJ; uczennica Władysława Heinricha, psycholożka, pedagogka, autorka podręcznika do logiki, a także poradników dla młodych rodziców, działaczka socjalistyczna; zmarła na Majdanku.

¹⁹ Maria Wędrychowska-Cyrus-Sobolewska (1891-1920) – uczennica Władysława Heinricha podejmująca w pracy doktorskiej zagadnienie stosunku percepcji do pamięci, publikowała przegląd zagranicznych czasopism na łamach „Ruchu Filozoficznego”; zmarła na grypę.

²⁰ Stefania Adler (1891-1943) – badaczka filozofii starożytnej, w pracy doktorskiej zamieściła własne tłumaczenia fragmentów dialogów Platona, zajmowała się także zagadnieniami psychologicznymi, szczególnie zaś kwestią skojarzeń łańcuchowych; po otrzymaniu dyplomu pracowała jako nauczycielka w szkołach w Tarnowie; w czasie wojny ukrywała się wraz z mężem i dzieckiem w Staniątkach, zadenuncjowana popeliła samobójstwo.

Adler (Platon), Lei Ungar²¹ (Plotyn) i Justyny Korczyńskiej (Marek Aureliusz i Epiktet) oraz Janiny Suchorzewskiej w późniejszych tekstach. Do pionierskich dysertacji z pewnością można zaliczyć tę autorstwa Augustyny Korngold²², poświęconą Richardowi Wahlowi, która jest jedyną monografią na jego temat. Doktorat Janiny Suchorzewskiej dotyczący Giordana Bruna był pierwszą dłuższą pracą na jego temat.

Jak wspomniałam, filozofia była tylko jedną z dziedzin, którym oddawały się pierwsze adeptki. Można zauważyć ich silne relacje ze światem sztuki. Stefania Tatarówna przez wiele lat utrzymywała relację z artystą symbolicznym Janem Rembowskiem, który wykonywał ilustracje do jej poezji.

Debora Vogel i Augustyna Korngold znały się z Witkacym, a twórczość tej pierwszej wpływała na działalność lwowskich modernistów, co dziś jest szerzej komentowane, jak choćby w ramach wystawy „Debora Vogel i nowa legenda miasta”. Malowały Janina Turczyńska i Janina Suchorzewska, przy czym ta druga nawet wystawiała swoje prace. Pośrednio ze światem sztuki związana była także Maria Rosenblatt, której siostra Alicja Halicka była kubistką, a sama pracowała w Muzeum Narodowym w Krakowie. Ponadto uczone

²¹ Lea Ungar (1898-?) – uczennica Witolda Rubczyńskiego; podobnie jak jej brat, Herman, w pracy doktorskiej podjęła się tematu związanego z filozofią Plotyna; po zmianie przepisów, chcąc nauczać w szkołach średnich, nostryfikowała swój dyplom jako magisterium, studiowała także germanistykę; jej losy w czasie wojny nie są znane.

²² Augustyna Korngold (później Augustine Landau) (1902-1974) – uczennica Tadeusza Garbowskiego, pracę doktorską poświęciła filozofii Richarda Wahla; po otrzymaniu dyplomu wyemigrowała z Polski, początkowo do Włoch, a później do Francji, gdzie pracowała naukowo (m.in. przetłumaczyła z niemieckiego na francuski słynne dzieło Hermanna Rorschacha; zob. H. Rorschach, *Psychodiagnostic. Méthodes et résultats d'une expérience diagnostic de perception (interprétation libre de formes fortuites)*, tłum. A. Landau, A. Ombredane, Paris 1947; w czasie wojny wyjechała do Brazylii, tamże zajmowała się psychologią behawioralną, ale pod koniec życia powróciła do Europy i osiadła w Londynie.

były przedstawiane przez artystów – dotyczy to przede wszystkim wspomnianej przed chwilą Marii Rosenblatt (Fredro-Bonieckiej), malowanej przez Olę Boznańską²³, Antoniego Waśkowskiego²⁴ i Juliana Fałata²⁵, Zofii Włodkowej portretowanej przez Boznańską²⁶ i Stanisława Wyspiańskiego²⁷, Stefani Tatarówny przez Jana Rembowskiego²⁸, Augustyny Korngold²⁹ i Debory Vogel³⁰ przez Stanisława Witkiewicza czy Marii Wędrychowskiej-Cyrus-Sobolewskiej przez Kazimierza Sichulskiego³¹, Wojciecha Weissa³², Jana

²³ Zob. O. Boznańska, Portret trzech sióstr (siostry Rosenblatt wraz z kuzynką, Karolą Rosenblatt), Muzeum Narodowe w Krakowie, sygn. MNK II-b-1330.

²⁴ Zob. A. Waśkowski, Portret Marii Fredro-Bonieckiej, Muzeum Narodowe w Krakowie, sygn. MNK III-r.a.-8125.

²⁵ Zob. J. Fałat, Portret sióstr Rosenblatt, Muzeum Narodowe w Krakowie, sygn. MNK III-r.a.-16694.

²⁶ Portret znajduje się w zbiorach rodziny Włodków, był jednak wystawiany w Muzeum Narodowym w Krakowie.

²⁷ Portret znajduje się w zbiorach rodziny Włodków, przedstawia Zofię Włodek de Goetz Okocimską z czasów dzieciństwa.

²⁸ Jan Rembowski (1879-1923) – malarz, związany na początku XX wieku ze Stefanią Tatarówną, zachowała się ich obszerna korespondencja. W tekście mowa o portrecie Stefani Tatarówny autorstwa Jana Rembowskiego, zbiory Muzeum Narodowego w Krakowie, sygn. inw. MNK III-r.a.-10177, choć zachowały się także inne, część w zbiorach rodzinnych.

²⁹ Portret zaginął, jednak jest notowany. Zob. A. Żakiewicz, *Stanisław Ignacy Witkiewicz, 1885-1939. Katalog dzieł malarskich*, Warszawa 1990, s. 160.

³⁰ Portret zaginął, jednak jest notowany – jego fotografia była przedstawiona na wystawie „Montaże. Debora Vogel i nowa legenda miasta” w Muzeum Sztuki w Łodzi w 2018 r.

³¹ Kazimierz Sichulski (1879-1942) – malarz młodopolski, uczeń Stanisława Wyspiańskiego. Zob. K. Sichulski, Portret Marii Wędrychowskiej-Cyrus-Sobolewskiej, sygn. MNK II-b-675.

³² Wojciech Weiss (1875-1950) – profesor Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, studiował w Polsce, Francji i we Włoszech, uczeń Jacka Malczewskiego, oprócz malowania zajmował się fotografią. Zob. W. Weiss, Portret Marii

Gumowskiego³³ i Ignacego Pinkasa³⁴. Należy dodać, że portretowane miały świadomość wartości tych dzieł i zapisywały je w testamentach muzeom, przede wszystkim Muzeum Narodowemu w Krakowie (gdzie znajdują się także zbiory po Justynie Korczyńskiej).

Typowym zajęciem kobiet, które uzyskiwały dyplom doktorski, było podejmowanie pracy w szkolnictwie. Żeńskie szkoły na początku XX wieku były w fatalnej kondycji: brakowało odpowiedniej kadry i znacząco odbiegały one od szkół męskich pod względem jakości kształcenia. Wejście nauczycielek na rynek pracy i kształcenie w żeńskich szkołach pozytywnie wpłynęły na szkolnictwo dla dziewcząt i kobiet. Była to bardzo dobrze wyszkolona kadra, zaznajomiona z najnowszymi badaniami i mająca nowe podejście do nauki dziewcząt. Nauczycielki po studiach uniwersyteckich miały odpowiednią wiedzę, a przede wszystkim doświadczenie na polu trudności materialnych i społecznych, jakie wiązały się z edukacją kobiet. Jako nauczycielki pracowały Stefania Tatarówna³⁵, Halina Biegańska³⁶, Stefania Adler, Debora Vogel, Ruchla

Wędrychowskiej Cyrus-Sobolewskiej, Muzeum Narodowe w Krakowie, sygn. MNK IIb 674.

³³ Jan Kanty Gumowski (1883-1946) – uczeń Józefa Mehoffera i Konstantego Laszczki, znany przede wszystkim z litografii. W czasie I wojny światowej wstąpił do Legionów Polskich. Zob. J.K. Gumowski, Portret Marii Wędrychowskiej Cyrus-Sobolewskiej, Muzeum Narodowe w Krakowie, sygn. MNK III-r.a.-14418.

³⁴ Ignacy Pinkas (1888-1935) – uczeń Jacka Malczewskiego, w swoich pracach przedstawiał legionistów. Zob. I. P i k a s, Portret Marii Wędrychowskiej Cyrus-Sobolewskiej, Muzeum Narodowe w Krakowie, sygn. MNK IIb 676.

³⁵ Stefania Tatarówna (1880-1942) – uczennica Maurycygo Straszewskiego i Stefana Pawlickiego; pierwsza kobieta, która otrzymała doktorat po ukończeniu studiów na UJ, poetka i pisarka, pracę doktorską poświęciła analizie podobieństw koncepcji nadczłowieka Friedricha Nietzschego i *Króla-Ducha* Słowackiego; działaczka społeczna, bibliotekarka i nauczycielka języka polskiego, podróżniczka i narciarka; zmarła w konsekwencji braku zaopatrzenia w insulinę w czasie wojny.

³⁶ Halina Biegańska (1885-1935) – uczennica Stefana Pawlickiego i Maurycygo Straszewskiego, badaczka filozofii Milla, nauczycielka języka polskiego

Hochenberg-Landman³⁷, Melania Buxbaum³⁸, Gizela Landau, Wacława Tatarówna i Helena Jankielowska-Rapoport. Większość z nich nauczała języka niemieckiego, polskiego, matematyki i biologii.

Drugim obszarem zawodowej aktywności były biblioteki i muzea. Tutaj pracowały Stefania Tatarówna (przez pewien czas), Janina Suchorzewska, Janina Turczyńska i Maria Rosenblatt (Fredro-Boniecka). Były odpowiedzialne za katalogowanie, inwentaryzację, porządkowanie zbiorów. Były to zajęcia mało widoczne, wyczerpujące, nużące, a wymagające dokładności. Takie prace nie mają charakteru tylko technicznego, często są pionierskie, jak w przypadku Marii Rosenblatt są niedoceniane, a stają się podstawą kolejnych badań i stanowią istotny wkład w rozwój nauki.

Aktywność kobiet nie dotyczyła jedynie uniwersytetów. Chętnie brały udział w wiecach studenckich, angażowały się w pomoc w czasie I i II wojny światowej, działały na polu kultury i sztuki. Były aktywnymi członkiniami towarzystw naukowych, takich jako Koło Filozoficzne, Towarzystwo Filozoficzne, Towarzystwo Historyczne czy Towarzystwo Psychologiczne. Same także zakładały stowarzyszenia – na przykład to, które zainicjowała Stefania Tatarówna, czyli polski oddział Stowarzyszenia Kobiet z Wyższym Wykształceniem. Z kolei Zofia Włodkowa organizowała kursy dla kobiet i była aktywna w Sodalicii Pań Mariańskich. Znalezienie mianownika dla ich poglądów czy reprezentowanego kierunku nie jest możliwe. Janina Suchorzewska była działaczką PPS, Cecylia Bańkowska radykalną lewicową aktywistką, co przyplącała życiem. Brakuje świadectw co do poglądów Ruchli Hochenberg-Landman,

w Częstochowie, działaczka społeczna, autorka przewodnika po Częstochowie; popełniła samobójstwo w Orłowie w maju 1935 r.

³⁷ Ruchla Hochenberg-Landman (1902-1942) – uczennica Witolda Rubczyńskiego, nauczycielka, żona Abrahama (Adama) Landmana, tłumaczka Hebla; zginęła w warszawskim getcie.

³⁸ Melania Buxbaum (1905-?) – uczennica Witolda Rubczyńskiego, germanistka i filozofka; pracę magisterską i doktorską napisała o myśli Friedricha Schleiermachera; nauczycielka języka niemieckiego, siostra historyczki Henryki Buxbaum i poety Abrama Buxbauma (Artura Rzeczycy).

lecz z pewnością dotknęło ją osadzenie męża w Berezie Kartuskiej. Z kolei Stefania Tatarówna była zwolenniczką Józefa Piłsudskiego. Bardziej konserwatywne były Janina Turczyńska, działaczka katolicka, oraz Zofia Włodkowska, choć ta druga należy z pewnością do bardziej postępowego prądu – apelowała o godziwe wynagrodzenia dla robotników, odpowiednią liczbę dni wolnych, która pozwoliłaby na właściwe budowanie relacji rodzinnych, zauważała także kwestie nierówności płci, choć proponowane przez nią rozwiązania opierały się na tradycyjnym podziale ról.

W omawianym okresie dwadzieścia pięć kobiet otrzymało dyplomy doktorskie z filozofii ścisłej, trzynastie z nich było pochodzenia żydowskiego (zadeklarowały religię mojżeszową, narodowość żydowską bądź język żydowski w kartach wpisowych na kolejne semestry). Fakt ten nie jest bez znaczenia przy analizie ich biografii i przebiegu kariery zawodowej. Chociaż na Wydziale Filozoficznym nie wprowadzono do wybuchu II wojny światowej żadnych ograniczeń w naborze studentów, a wniosek o zastosowanie *numerus clausus* ze względu na narodowość został odrzucony przez radę wydziału, w dwudziestolecie międzywojennym na całym uniwersytecie panował antysemityzm. Część profesorów, w tym Władysław Konopczyński, Wacław Szafer czy Ignacy Chrzanowski, zgłosili zdanie odrębne, domagając się ograniczenia naboru dla Żydów. Żaden z profesorów filozofii nie miał postawy antysemickiej, jednak w ramach innych zajęć, a także zdawania rygorozów osoby pochodzenia żydowskiego spotykały się z brakiem akceptacji czy to ze strony prowadzących, czy innych studentów. Pierwsza połowa XX wieku to okres wielu sporów ideologicznych na uniwersytecie. Jeszcze przed wybuchem I wojny światowej miało miejsce zamknięcie uniwersytetu na osiem tygodni po zamieszkach związanych z zatrudnieniem Kazimierza Zimmermanna – tzw. zimmermaniadą – w dwudziestolecie zaś próbowano wprowadzić wcześniej wspomniane *numerus clausus*, *numerus nullus* (na Wydziale Lekarskim skutecznie) o getto ławkowe dla studentów żydowskich. Prowadziło to do brutalnych konfliktów pomiędzy zwolennikami i przeciwnikami ograniczeń.

Od końca lat 20. wyraźnie spadła liczba doktoratów, w pewnej mierze było to powodowane zmianami dotyczącymi trybu studiów i wprowadzeniem studiów magisterskich, jednak „zniknięcie” studentów żydowskich jest znaczące. Część z nich, być może przeczuwając nadchodzący konflikt zbrojny, wyjechała za granicę. Zaznaczenia wymaga fakt, że osób pochodzenia żydowskiego właściwie nie zatrudniano. Niestety ze względu na drugą wojnę światową, niekorzystny upływ czasu i – w pewnych okresach – brak dbałości o dokumenty nie udało się w pełni zrekonstruować biografii wielu kobiet. Z poddanych analizie biografii wynika, że Halina Biegańska, Gizela Landau, Justyna Korczyńska i Maria Wędrychowska-Cyrus-Sobolewska zmarły przed 1939 rokiem. Wojny nie przeżyły Stefania Tatarówna, Cecylia Bańkowska, Stefania Adler, Estera Mangel, Debora Vogel, Ruchla Hochenberg-Landman i Helena Jankielowska. Wojnę z pewnością przeżyły Maria Rosenblatt, Jadwiga Szmydt³⁹, Zuzanna Bier-Korngold, Janina Suchorzewska, Zofia Włodkowa, Franciszka Kalicińska-Korpałowa, Wacława Tatarówna, Janina Turczyńska, Anna Tenenbaum i Augustyna Korngold. Nie wiadomo co stało się z Leą Ungar, Franciszką Sonnenschein-Markowiczową, Melanią Buxbaum i Zofią Kolarzowską. Wiele prac naukowych najprawdopodobniej przepadło, jak chociażby w przypadku dorobku Gizeli Landau. To niepowetowana strata, ale mając świadomość tego faktu, można inaczej oceniać nieobecność kobiet w akademickiej tradycji, przede wszystkim w podręcznikach. Niektóre biografie nie miały szansy rozkwitnąć.

Nie wszystkim kobietom, które podejmowały próbę uzyskania dyplomu doktorskiego na Uniwersytecie Jagiellońskim, udało się tego dokonać. Prace doktorskie zaczęły: Zofia Kaufman⁴⁰, Minna

³⁹ Jadwiga Szmydt (1884-?) – uczennica Witolda Rubczyńskiego, Władysława Tatarkiewicza i Pierre’a Boveta, wykształcona na UW, UJ i Instytucie J.J. Rousseau w Genewie, pracę doktorską poświęciła myśli Thomasa Reida; działaczka społeczna, pedagożka i psycholożka.

⁴⁰ Zofia Kaufman (1889-?) – uczennica Tadeusza Garbowskiego i Witolda Rubczyńskiego, na UJ przedstawiła dysertację *Fryderyk Nietzsche – życie*

Rosenzweig⁴¹, Zofia Antonina Rosenberg⁴² i Henia Schapirówna⁴³. Dwie pierwsze przeniosły się na studia do Wiednia.

Doktoraty pierwszych filozofek z pewnością przyczyniły się do rozwoju nauki. Najczęściej wykorzystuje się prace Zofii Włodkowej. Duże znaczenie miały także rozprawy Janiny Suchorzewskiej czy do dziś czytane teksty Stefanii Tatarówny dotyczące Nietzschego. Podstawowy problem polega jednak na tym, że rezultaty badań były rzadko publikowane, a do dzisiaj niewiele z nich się zachowało. Miałam możliwość przeanalizować dysertacje doktorskie Stefanii Tatarówny, Justyny Korczyńskiej, Estery Mangel, Anny Tenenbaum, Janiny Suchorzewskiej i Zofii Włodkowej, zachowało się też wspomnienie o doktoracie Debory Vogel. To skromny materiał, aby adekwatnie przedstawić dorobek filozofek. O rozprawach tych, poza napisaną przez Stefanię Tatarównę pracą

i filozofia w psychologicznym ujęciu, która została oceniona pozytywnie; ze względu na wybuch I wojny światowej przeniosła się do Wiednia, gdzie otrzymała dyplom w 1915 r.; wyszła za mąż za Abrahama Siódmaka, jednak nie są znane jej losy ani inne prace naukowe.

⁴¹ Minna Rosenzweig (później Safier) (1885-1957) – kształcona przez Witolda Rubczyńskiego i Tadeusza Garbowskiego, na UJ przedstawiła rozprawę *Stosunek Leibniza do atomistów*, przeniosła się jednak do Wiednia, gdzie na tamtejszym uniwersytecie otrzymała dyplom doktorski w 1915 r.; otrzymała także doktorat z medycyny; tłumaczka – przetłumaczyła na niemiecki *Talmud w ogniu wieków* Tadeusza Zadereckiego; po wojnie wyemigrowała do USA.

⁴² Zofia Antonina Rosenberg (1894-?) – studiowała filozofię i medycynę, otrzymała absolutorium i przedstawiła rozprawę *Mistyczno-filozoficzne problemy Cypriana Kamila Norwida*, jednak nie podeszła do rygorozów, nic więcej o jej pracach naukowych nie wiadomo; od 1940 przebywała w Brazylii, gdzie przeżyła wojnę.

⁴³ Henia Schapirówna (?-?) – pochodząca z Czortkowa uczennica Tadeusza Garbowskiego i Witolda Rubczyńskiego, przedłożyła studium *Rozbudowa filozofii Vaihingera w szkole idealistycznego pozytywizmu*, jednak nie podeszła do egzaminów rygorozalnych; ze względu na trudną sytuację materialną podjęła w Wiedniu pracę w bibliotece uniwersyteckiej; w latach 30. pracowała jako nauczycielka w Prywatnym Gimnazjum Koedukacyjnym Żydowskiego Towarzystwa Szkół Licealnych i Średnich w Czortkowie; nie udało się ustalić innych szczegółów biograficznych i prac naukowych.

omawianą w ramach seminariów nietzscheańskich i tekstem Anny Tenenbaum o psychologii zwierzęcej u Kartezjusza, właściwie się nie słyszy. Badacze i badaczki rzadko przeprowadzają kwerendy w archiwach uniwersyteckich, nie zdając sobie sprawy z pionierskich prac w danym temacie. Tymczasem te niepoznane zbiory zawierają wiele pereł. Dziś możliwy jest łatwiejszy dostęp do ich twórczości, również poprzez postępującą digitalizację zasobów. Poznanie antenetek wydaje się konieczne zarówno dla zrozumienia losu poprzedniczek, jak i zmiany postrzegania historii akademii i akademickiej historii filozofii, lecz przede wszystkim dla tworzenia nowej, inkluzywnej narracji i własnej historii.

Bibliografia:

Archiwum Połączonych Bibliotek WFiS UW, IFiS PAN i PTF:

Korespondencja Kazimierza Twardowskiego, sygn. PTF Rps 02.1 T. XXXV.

Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego:

WF II 356-450 Księgi wpisowe studentów za lata 1897-1933.

WF II 504 – teczki doktorskie: Stefania Tatarówna, Halina Biegańska, Justyna Korczyńska, Cecylia Ostachiewicz-Bąkowska-Trzcńska, Maria Wędrychowska-Cyrus-Sobolewska, Maria Rosenblatt (Fredro-Bonieczka), Stefania Adler, Estera Mangel, Debora Vogel, Jadwiga Szmydt, Zuzanna Bier-Korngold, Janina Suchorzewska, Lea Ungar, Ruchla Hohenberg-Landman, Melania Buxbaum, Zofia Włodek de Goetz-Okoćimska, Gizela Landau, Franciszka Kalicińska-Korpałowa, Wacława Tatarówna, Janina Turczyńska, Zofia Kolarzowska, Franciszka Sonnenschein-Markowiczowa, Helena Jankielowska, Anna Tenenbaum, Augustyna Korngold, Minna Rosenzweig, Henia Schapirówna, Zofia Antonina Rosenberg, Zofia Kaufman.

WF II 505 – zbiór prac doktorskich: Stefania Tatarówna, Estera Mangel, Zofia Włodkowa, Franciszka Kalicińska-Korpałowa.

S II 619 – teczki pracownicze: Janina Suchorzewska, Janina Turczyńska, Franciszka Kalicińska-Korpałowa.

WF II 505 – prace doktorskie: Stefania Tatarówna, Estera Mangel.

KM 56 – zbiór teczek magisterskich: Ruchla Hohenberg-Landman, Lea Ungar, Melania Buxbaum, Franciszka Sonnenschein-Markowiczowa.

KM 57 – zbiór prac magisterskich: Franciszka Sonnenschein-Markowiczowa.

Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego:

RP 4030 – akta z Wydziału Lekarskiego,teczka studencka Janiny Turczyńskiej.

Archiwum Uniwersytetu Wiedeńskiego:

Dokumenty Franciszki Sonnenschein-Markowiczowej.

Księga wpisowa studentów na semestr letni 1915.

Philosophische Facultat Nationalien (1904), sygn. 228, 229, film 1445. Dokumenty Franciszki Sonnenschein-Markowiczowej. Rigorosenakt sygn. PH RA 4082. Rigorosenakt PH RA 4130.

Muzeum Narodowe w Krakowie:

MNK II-b-675, K. Sichulski, Portret Marii Wędrychowskiej-Cyrus-Sobolewskiej.

MNK II-b-1330, O. Boznańska, Portret trzech siostr (siostry Rosenblatt wraz z kuzynką Karolą Rosenblatt).

MNK IIb 674, W. Weiss, Portret Marii Wędrychowskiej Cyrus-Sobolewskiej.

MNK IIb 676, I. Pikas, Portret Marii Wędrychowskiej Cyrus-Sobolewskiej.

MNK III-r.a.-8125, A. Waśkowski, Portret Marii Fredro-Bonieckiej.

MNK III-r.a.-10177, J. Rembowski, portret Stefanii Tatarówny.

MNK III-r.a.-14418, J. K. Gumowski, Portret Marii Wędrychowskiej Cyrus-Sobolewskiej.

MNK III-r.a.-16694, J. Fałat, Portret siostr Rosenblatt.

Państwowe Archiwum Obwodowe we Lwowie:

Księga wpisowa studentów, sygn. 26.15.625.

Księga wpisowa studentów, sygn. 26.15.627.

Księga wpisowa studentów, sygn. 26.15.653.

Księga wpisowa studentów, sygn. 26.15.654.

Księga wpisowa studentów, sygn. 26.15.655.

Księga wpisowa studentów, sygn. 26.15.656.

Księga wpisowa studentów, sygn. 26.15.657.

Księga wpisowa studentów, sygn. 26.15.731 (rok 1924/25).

Księga wpisowa studentów, sygn. 26.15.732 (rok 1924/25).

Seminarium filozoficzne, sygn. 26.5.1861.

Literatura przedmiotu:

Rorschach H., *Psychodiagnostic. Méthodes et résultats d'une expérience diagnostic de perception (interprétation libre de formes fortuites)*, tłum. A. Landau, A. Ombredane, Paris 1947.

Żakiewicz A., *Stanisław Ignacy Witkiewicz, 1885-1939. Katalog dzieł malarских*, Warszawa 1990.

Indeks osób

A

Abel 368

Abraham Karl 166

Adamczyk Ewa 414

Adler Alfred 103, 166

Adler Stefania 321-322, 324, 327, 329

Adorno Theodor W. 116

Agape 89

Al-Hakim Taufik 94

Al-Halladż 363

Al-Huŷviri 362

Alain, właśc. Émile Chartier 59

Alejsiak Wiesław 415

Aleksander III Macedoński 267

Algazel (Al-Ghazali) 363, 366

Allah Ibn Ata z Aleksandrii 373

Ambroży Dorota 414

Aminadab 373

Andersen Hans Christian 84

Anzelm z Canterbury św. 133

Arabi Ibn Al 362, 365-366, 370-371

Aragon Louis 166

Arendt Hannah 185

Arnold Thomas 306

Arystoteles 12, 242, 245, 255, 258, 271, 283, 293, 305, 413

Augustyn z Hippony św. 125-129, 131, 133-135, 181, 242

Aumer Jean-Louis 77

B

Bailly Rosa 345

Bankiewicz Paweł 414

Barska Katarzyna 379, 414-415

Barthes Roland 57

Baudelaire Charles Pierre 59, 173

Baudouin Charles 166

Beauvoir Simone de 319

Beecher Henry K. 214

Berggreen Andreas Peter 90

Bergson Henri 317

Berkeley George 320

Berlin Isaiah 285

Bertalanffy Karl Ludwig von 382

Biegańska Halina 324, 327

Bieńkowski Wiesław Józef 338

Bier-Korngold Zuzanna (Suzanne Pacaud) 318, 321, 327

Boecjusz z Dacji (Anicius Manlius Severinus Boëthius) 234

Bolak Edward 414
 Bolte Gerhard 113
 Bournonville Antoine 77
 Bournonville August 75-80, 82, 84-87, 89-90, 92, 94, 97-99
 Bovet Pierre 327
 Boznańska Olga 323
 Breton André 166
 Bruno Giordano, właśc. Philippo Bruno 234, 322
 Bukowski Jerzy 157
 Bunin Iwan A. 62
 Buxbaum Abram (Artur Rzeczyca) 325
 Buxbaum Henryka 325
 Buxbaum Melania 325, 327

C

Cackowski Zdzisław 198-201, 205-206, 209-211
 Caillois Roger 309
 Camus Albert 59
Caritas 89
 Char René 166
 Chartier Émile, zw. Alain 59
 Chesterton Gilbert Keith 57
 Chowaniec Bartłomiej 414
 Christian II Oldenburg, król Danii i Norwegii 92
 Chrobak Tadeusz 414
 Chrzanowski Ignacy 326
 Chwin Stefan 211
 Cioran Emil 197
 Cirlot Juan Eduardo 88
 Coleridge Samuel Taylor 165, 169
 Comte August 250
 Copleston Frederick Charles 282
 Coubertin Pierre de 304, 306, 313
 Cicero Marek Tulliusz (Marcus Tullius Cicero) 292

Czerniawski Jan 415
 Czeżowski Tadeusz 177, 183-184, 186, 196, 207, 212

D

Dąmbska Izydora 207
 Decjusz Trajan (Gaius Messius Quintus Decius) 94
 Deleuze Gilles 224-229, 231-233, 235-236
 Demel Maciej 297
 Derrida Jacques 13, 399
 Desnos Robert 166
 De Tarde Jean-Gabriel 63
 Didi-Huberman Georges 185
 Dilthey Wilhelm Christian 17, 318
 Dobieszewski Janusz 334
 Döblin Alfred 351
 Dobrzycki Jerzy 348
 Dostojewski Fiodor M. 61
 Dul Przemysław 414
 Duns Szkot Jan 231
 Dybowski Janusz Teodor 57
 Dziubiński Zbigniew 334, 336

E

Eco Umberto 60
Edyp 165, 168-175
 Eliade Mircea 82
 Éluard Paul, właśc. Eugène Émile Paul Grindel 166
 Epiktet z Hierapolis 322
Eros 89
 Estreicher Karol 344, 346, 352

F

Fałat Julian 323
 Fichte Johann Gottlieb 272, 285

Fink Eugen 401, 405
 Flaubert Gustave 59
 Fliess Wilhelm 168
 Foszczyńska Beata 291, 415
 Foucault Paul-Michel 57
 Franciszek z Asyżu św. 351
 Frankiewicz Mariola 414
 Freud Sigmunt 57, 63, 165-175
 Fries Jakob Friedrich 320
 Fromm Erich 64, 218
 Frynichos 128

G

Gadamer Hans-Georg 60
 Gade Niels Wilhelm 84, 90
 Gajusz Juliusz Cezar (Gaius Iulius Caesar) 267
 Galewicz Włodzimierz 177, 179
 Garbowski Tadeusz 317, 319-320, 32, 327-328
 Genet Jean 59, 69
 Giacometti Alberto 59
 Gide André Paul Guillaume 62, 65
 Gierasimiuk Jerzy 12
 Glazor Karolina 414-415
 Godula Róża 337
 Goethe Johann Wolfgang von 34, 165, 169, 320
 Golding William Gerald 62, 65
 Gołaszewska Maria 177, 179-182, 184, 188, 191-193, 293, 343, 347
 Grzegorz z Tours 94
 Guimet Fernand 319
 Gumowski Jan Kanty 323-324
 Gwóźdź Andrzej 302

H

Habermas Jürgen 101-117, 119-122
 Halicka Alicja 322

Hankus Przemysław 414
 Hardenberg Georg Philipp von, pseud. Novalis 206
 Hartmann Johan Peter Emilius 90
 Hartmann Nicolai 384
 Hassner Pierre 289
 Hegel Georg Wilhelm Friedrich 13-14, 18, 150, 242, 263-289, 320-321, 325
 Heidegger Martin 9-21, 23, 25, 27-28, 30-35, 37-39, 43, 45-47, 49, 51-53, 146, 224, 406
 Heinrich Władysław 317, 319, 321
 Helsted Edvard 84
 Henry Louis 77
 Hesse Hermann Karl 62, 65
 Hieronim ze Strydonu (Eusebius Sophronius Hieronymus) św. 374
 Hildegarda z Bingen 373
 Himmler Heinrich Luitpold 71
 Hipokrates z Kos 201, 213
 Hitler Adolf 160, 209
 Hłasko Marek 62
 Hobbes Thomas 264, 270-271
 Hochenberg-Landman Ruchla 324-325, 327
 Höffe Otfried 284
 Hölderlin Johann Christian Friedrich 34
 Homoncik Katarzyna 415
 Horkheimer Max 113, 116
 Horthy Miklós 345
 Hughes Richard Arthur Warren 62, 65
 Huizinga Johan 310
 Husserl Edmund 391-402, 406

I

Ibn Ishak Abu Abd Allah Muhammad 367

Ingarden Roman 293, 379-384,
387-388

J

Jackowski Antoni 350
Jan od Krzyża św. (San Juan de la
Cruz) 359
Jan Paweł II św. (Karol Wojtyła), pa-
pież 196, 218
Jankielowska (Jankielowska-Rapo-
port) Helena 317, 320, 325, 327,
329
Janus Damian 414
Jaspers Karl Theodor 318
Jehin-Prume Franz 84
Jeleń Marek 414
Jensen Wilhelm 167
Jezus Chrystus 94, 96, 189
Jędraszewski Marek 151, 158
Jones (Alfred) Ernest 166, 168
Joyce James Augustine Aloysius 62
Józef z Arymatei 189
Jung Carl Gustav 57, 63, 95, 166
Jürgensen Knud Arne 77
Juszkiewicz Mirosław 414

K

Kain 368
Kalicińska-Korpałowa Franciszka
317, 327
Kalicka-Diakon Bożena 414
Kałużna Kamila 415
Kamińska Anna 414
Kant Immanuel 72, 114, 127, 133,
184, 187, 233, 281-282, 317,
319-321, 400, 412
Kantor Ryszard 339
Karczewska-Kozłowska Eliza 414

Kartezjusz (René Descartes) 231,
317, 329

Kay Brian 214

Kępiński Antoni 202, 218-219

Kierkegaard Søren Aabye 211

Klemperer Victor 72

Kobiela Filip 414

Kojève Alexandre 277

Kolarzowska Zofia 319-320, 327

Kołąkowski Leszek 199

Kołątaj Hugo Stumberg 316

Konarzewska Małgorzata 359, 414

Konopczyński Władysław 326

Koraszewski Bogdan 415

Korczyńska Justyna (s. Maria Igna-
cja) 320, 322, 324, 327-328

Korngold Augustyna (Augustine
Landau) 322-323, 327

Korpała Józef 317

Kowalczyk Stanisław 294, 297, 300,
307, 310

Krasuska-Gil Krystyna 414

Krawczyk Zbigniew 311

Kremmer Józef 320-321

Kronstom Henning 95

Król Remigiusz 414

Kuderowicz Zbigniew 266, 270, 273,
284

Kula Luiza 414-415

Kundera Milan 59

Kurcz Joanna 414

Kurleto-Kalitowska Ewa 195,
414-415

Kwarciak Bogusław 414-415

L

La Rochefoucauld François de 212

Lacotte Pierre 80

Lam Alif 372

- Landau Augustine zob. Korngold
Augustyna
- Landau Gizela 318, 325, 327
- Landman Abraham (Adam) 276, 325
- Lao-Tse (Lao Tsy, Laozi) 87
- Laszczka Konstanty 324
- Lauer Quentin 394
- Lawrence David Herbert 62
- Le Bon Gustave 63
- Leder Andrzej 393
- Leibniz Gottfried Wilhelm 199
- Leiris (Julien) Michel 166
- Lévinas Emmanuel 137-139, 141-143, 145-154, 157-163
- Lewandowska-Tarasiuk Ewa 334
- Lipiec Józef 7, 177, 182, 186, 199, 204, 255, 293-294, 298, 300, 302, 304, 308, 311, 332-334, 340, 343, 347, 411
- Locke John 306
- Løvenskjold Herman Severin von 80
- Loyola Ignacy św. 372
- Ludwik XIV Burbon, król Francji 76
- Ludwik XVI Burbon, król Francji 76
- Ludwik z Granady, właśc. Louis de Sarría św. 372
- Lumbye Hans Christian 84
- Lytard Jean-François 116, 173-174
- Ł**
- Łęczyńska Agnieszka 414
- Łojek Stanisław 9, 275, 277, 414-415
- M**
- Makota Janina 293
- Malczewski Jacek 323-324
- Mallarmé Stéphane, właśc. Étienne 173
- Malska Magdalena 75, 414
- Malski Maciej 414
- Mangel Estera 320, 327-328
- Marciniak-Pinel Magdalena 165, 414
- Marek Aureliusz Antoninus (Marcus Aurelius Antoninus) 322
- Maria Magdalena (Maria z Magdali)* 98
- Marks Karol 242, 280
- Mauron Charles 166, 173
- Mazilier Joseph 77
- Meader Alphonse 166
- Mehoffer Józef 324
- Mensch James Richard 401, 403
- Merleau-Ponty Maurice 58, 60
- Midura Franciszek 341
- Mikołaj z Kuzy, właśc. Nicolaus Krebs 234
- Mill John Stuart 285, 324
- Miłowa Tatiana 414
- Minerwa* 286-288
- Młynarski Kajetan 414
- Molière, właśc. Jean Baptiste Poquelin 173
- Mroczkowski Mieczysław 57
- Mróz Piotr 55, 415
- Musil Robert 56, 62-66, 68-69, 72, 74
- Musset Alfred de 197
- N**
- Naganowski Egon 62
- Napoleon Bonaparte 267
- Narcyz* 98
- Nerval Gérard de 173
- Niesporek Andrzej 414

- Nietzsche Friedrich Wilhelm 9-12,
17-29, 31-38, 40-44, 46-48, 51-
53, 324, 328
- Nizan Paul-Yves 59
- Noe 367
- Nourrit Adolphe 80
- Novalis zob. Hardenberg Georg
Philipp von 206
- Noverre Jean-Georges 77
- Nowicki Światosław Florian 288
- Nūrī z Bagdadu 363, 370-371
- Nyerup Rasmus 90
- O**
- Ochman-Świątek Monika 414
- Ogrodnik Bohdan 414
- Orlewicz-Musiał Małgorzata 349
- Ostachiewicz-Bańkowska-Trzcinińska Cecylia 321
- Ostasz Lech 179
- Osuna Franciszek (Francisco de
Osuna) 372
- Owsianowska Sabina 340, 351
- P**
- Parandowski Jan 62, 65
- Parmenides z Elei 161
- Paulli Holger Simon 84
- Pawlicki Stefan 318, 320, 324
- Pawłowska Maja 414
- Pawłowski Paweł 414
- Peirce Charles 107
- Pellegrino Edmund Daniel 217
- Penderecki Łukasz 414
- Perry Ralph Barton 332
- Philipp Ryszard 125, 414
- Piechocka Amelia 414
- Pierzga Joanna 414
- Pięta Paweł 415
- Piłsudski Józef Klemens 326, 349,
355
- Pinkas Ignacy 324
- Platon 12, 15, 20, 43-46, 161-162,
225-227, 242, 293, 301, 321-322,
413
- Plotyn 322
- Polus Andrzej 309
- Popper Karl 107
- Prejsnar-Szatyńska Sabina 7, 239,
414-415
- Prus Bolesław, właśc. Aleksander
Głowacki 181, 212
- Pseudo-Dionizy Areopagita 364,
372
- Purchla Jacek 337
- Puzynina Jadwiga 345
- R**
- Racine Jean-Baptiste 173
- Rank Otto, właśc. Otto Rosenfeld
166
- Reaney Darryl 219
- Reich Wilhelm 64
- Reid Thomas 327
- Rembowski Jan 322-323
- Rilke Rainer Maria 62
- Roch-Ruman Joanna 414
- Rogowska Grażyna 414
- Romański Jacek 223, 414-415
- Ronda Ibn Abbad de 366
- Roqueplo Philippe 319
- Rorschach Hermann 322
- Rosenberg Alexander 71
- Rosenberg Zofia Antonina 328
- Rosenblatt (Fredro-Boniecka) Ma-
ria 321-323, 325, 327
- Rosenblatt Alicja 323

- Rosenblatt Karola 323
 Rosenkrantz Karol 191
 Rosenzweig (Safier) Minna 327-328
 Rosiak Marek 266, 269, 281
 Rossini Gioacchino Antonio 90
 Rubczyński Witold 317-320, 322, 325, 327-328
 Rumi Dżalal Ad-Din 362-363
 Rybakow Anatolij N. 65
 Rybicki Paweł 239-241, 245, 251, 253-258
 Rybińska Justyna 414
- S**
- Sacher-Masoch Leopold Ritter von 63
 Sadik Dżafar as 364
 Saily Suzanne 345
 Sala Józef 334
Salomon, prorok 367
 Sartre Jean-Paul 58-60, 62, 66, 69, 137-140, 142, 145-146, 148-151, 153, 155-158
 Schapirówna Henia 328
 Scheler Max 178, 187-188, 318
 Schleiermacher Friedrich Daniel Ernst 325
 Schmitt Carl 71
 Schneitzhoeffter Jean 80
 Schopenhauer Arthur 16, 317-318
 Seel Martin 117-120
 Segiet Eliza 414
 Seweryn (Iskierdo de Paul) Agata 414
 Sichulski Kazimierz 323
 Siemek Marek 276-281
 Siódmak Abraham 328
 Skarga Barbara 206
 Skłodowska-Curie Maria 318, 320, 359
 Słowacki Juliusz 324
 Smrokowska-Reichmann Agnieszka 101, 414
 Smywińska-Pohl Anna 315, 414
 Sofokles 168-169, 171-172, 287
 Sokrates 287, 293, 413
 Sonnenschein-Markowiczowa Franciszka 320, 327
 Sorel Georges Eugène 63
 Spencer Herbert 251
 Spinoza Baruch (Benedykt) 223-225, 228-229, 231-235
 Stalin Józef, właśc. Iosif Wissarionowicz Dżugaszwili 160
 Stankiewicz Sebastian 414-415
 Starobinski Jean 168-171, 173-174
 Steinberg Witold (Aleksander Rudziński) 317
 Steiner George 209
 Stern William 318
 Stróżewski Władysław 293
 Studnicka Anna 414
 Such Jan
 Suchorzewska Janina 317-319, 322, 325, 327-328
 Suhrawardi, właśc. Shahāb ad-Dīn Yahya ibn Habash Suhrawardī 363, 368
 Surówka Jarosław 414
 Süsse Rudolf 111-112
 Sytnik-Czetwertyński Janusz 414
 Szabistari Mahmud 362
 Szacki Jerzy 249
 Szafer Waław 326
 Szamsuddin (Szamsodin) Mohammad Hafez Szirazi 362
 Szczeklik Andrzej 210
 Szczepański Jan 207, 239-241, 243, 245, 252-253, 255-256, 258-259
 Szczurkiewicz Tadeusz 239-241, 243-247, 252, 256

Szekspir (Shakespeare) William
166-168, 170-172
Szkłarska Anna 263, 414-415
Szmydt Jadwiga 327
Szymańska-Aleksandrowicz Beata
415

Ś

Ślipko Tadeusz 214-215
Śliwa Łukasz 414
Śmiałek Ryszard 414
Śniadecki Jędrzej 306

T

T'o Hua 213
Taglioni Filippo 80
Taglioni Maria 80
Tatarkiewicz Władysław 203, 220,
327
Tatarówna Stefania 320, 322-328
Tatarówna Wacława 320, 325, 327
Telivuo Leo J. 214
Tenenbaum Anna (Maria Rudziń-
ska) 317-319, 327-329
Teodozjusz II (Flavius Theodosius),
cesarz bizantyjski 94
Teresa z Ávila św. 372-373
Thiele Just Mathias 90
Timur Chan (Tamerlan, Timur
Chromy) 73
Tischner Józef Stanisław 293
Tokarczyk Roman 212
Tomasz z Akwinu św. 242, 319
Tournier Michel 62, 65
Türcke Christoph 113-114, 120-121
Turczyńska Janina 317, 319, 322,
325-327
Turowska Irena 350

Turska Irena 84
Twardowski Kazimierz 320
Tyszkó Marta 414
Tzara Tristan, właśc. Samuel Rosen-
stock 166

U

Ucińska Dorota 391, 414
Ungar Herman 322
Ungar Lea 322, 327

V

Valéry Giscard d'Estaing 173
Valéry Paul 59
Vogel Debora 320, 322-324, 327-328

W

Wagner Ryszard 15-16, 18, 25, 27-
28, 31, 33
Wahle Richard 322
Wallis Aleksander 337, 339
Wallis Mieczysław 177, 188-191
Waśkowski Antoni 323
Weber Max, właśc. Karl Emil Maxi-
milian Weber 120
Weininger Otto 63
Weiss Wojciech 323
Welsch Wolfgang 302
Wędrychowska-Cyrus-Sobolewska
Maria 321, 323-324, 327
Węgrzecki Adam 382
Whewell William 107
Wilde Oscar 62, 98
Wilk Andrzej 414-415
Wilkońska Joanna 137, 414
Williams Glanville 217
Winckelmann Johann Joachim 34

- Winclawski Włodzimierz 241
Witkiewicz Stanisław Ignacy (Wit-
kacy) 322-323
Włodek (Włodkowa) Zofia Albina
de Goetz-Okocimska 319, 323,
325-328
Wundt Wilhelm Maximilian 321
Wyspiański Stanisław 323
Zegadłowicz Emil Erwin 62, 65
Ziarkowska Joanna 331, 415
Ziąbka Małgorzata 177, 414-415
Zimmerman Robert von 318
Zimmermann Kazimierz 326
Znaniecki Florian 239-244, 246-
254, 256-257, 259
Zowisło Maria 414
Zuchora Krzysztof 298, 307

Z

- Zaderecki Tadeusz 328
Zaratusztra 22
Zdebska-Biziewska Halina 414-415

Ż

- Żeromski Stefan 62
Żukowska Zofia 307

Książka *Na Przełomie* jest niezmiernie ciekawym zbiorem prac rozmaitych. Stanowi świadectwo programowej różnorodności tematycznej, a zarazem potwierdzenie filozoficznych pasji i kompetencji indywidualnych u młodych wciąż – filozofów. Niektórzy znajdują się zapewne w pobliżu apogeum swej drogi twórczej, inni zbliżają się powoli do swej entelechii. Czy przemierzać dalsze etapy samotnie lub w innych konfiguracjach organizacyjnych i personalnych, czy też może nadal z zapleczem materii i ducha *Na Przełomie*, czynnym w następnym ćwierćwieczu? Czas pokaże.

fragment Posłowa Prof. dr. hab. Józefa Lipca

Stanisław Łojek
Piotr Mróz
Magdalena Malska
Agnieszka Smrokowska-Reichmann
Ryszard Philipp
Joanna Wilkońska
Magdalena Marcinak-Pinel
Małgorzata Ziąbka
Ewa Kurlęto-Kalińska
Jacek Romański

Sabina Prejsnar-Szatyńska
Anna Szklarska
Beata Foszczyńska
Anna Smywińska-Pohl
Joanna Ziarkowska
Małgorzata Konarzewska
Katarzyna Barska
Dorota Ucińska
Józef Lipiec

<https://akademicka.pl>

